

Ks. dr hab. Damian Bednarski, prof. UŚ
Uniwersytet Śląski
Wydział Teologiczny
ORCID: 0000-0002-5063-7785

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

ks. mgr. lic. Jakuba Kani, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Mieczysława Koguta pt. *Recepcja norm kanonicznych w nauczaniu i prawodawczej działalności arcybiskupa Damiana Zimonia 1985-2011. Studium kanoniczno-historyczne*: Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Wrocław 2024, ss. 376.

Informacje ogólne. Cele dysertacji i hipotezy badawcze

Ks. Jakub Kania prowadzony naukowo przez śp. ks. prof. Wiesława Wenza, kanonistę z Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu i zachęcony przez swojego pierwszego promotora zmierzył się z zagadnieniem niełatwym (sam we *Wstępie* nazwał go wręcz „karkołomnym”). Otóż, w przedstawionej do recenzji dysertacji zajął się ukazaniem recepcji prawa powszechnego w nauczaniu i prawodawczej aktywności abp. Damiana Zimonia, biskupa katowickiego. Niespodziewana śmierć ks. Wenza spowodowała zmianę promotora, którym został historyk Kościoła ks. prof. Mieczysław Kogut, co biorąc pod uwagę charakter pracy – „studium kanoniczno-historyczne” – znalazło niewątpliwie odbicie w jej treści i ostatecznej formie. Mamy więc do czynienia z monografią łączącą aspekty prawne, historyczne, duszpasterskie, społeczne, a nawet statystyczne.

W adhortacji *Pastores gregis* Jan Paweł II odnosił się do kwestii potrójnej misji biskupa tak: „Biskup działając w zastępstwie i w imieniu samego Chrystusa, staje się w powierzonym sobie Kościele żywym znakiem Pana Jezusa, Pasterza i Oblubieńca, Nauczyciela i Kapłana Kościoła. (...) trzy funkcje – nauczania, uświęcania i kierowania Ludem Bożym – muszą być spełniane w sposób charakterystyczny dla Dobrego Pasterza: z miłością, znajomością owczarni, troską o wszystkich, miłosierdziem wobec

ubogich, pielgrzymów i potrzebujących, w poszukiwaniu zagubionych owiec i sprowadzaniu ich do wspólnej owczarni” (Jan Paweł II, *Pastores gregis*, 7). Ks. Kania właśnie pod tym kątem przeświecił aktywność biskupa katowickiego. Zajął się opisaniem tego, jak w ciągu dwudziestu sześciu lat sprawowania rządów w powierzonych mu diecezjach wykonywał ów duchowny zleconą mu misję uświęcania, nauczania i rządzenia.

Autor pracy zaznacza, że za podstawę opracowania przyjął treści zawarte w organie urzędowym (archi)diecezji: „Wiadomościach Diecezjalnych” (1985-1992) i następnie „Wiadomościach Archidiecezjalnych” (1992-2011). Dokumentacja została uzupełniona tekstami niepublikowanymi, a zaczerpniętymi z Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach oraz Kancelarii Kurii Metropolitalnej w Katowicach.

Praca ma charakter źródłowy. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, iż ks. Jakub Kania, będąc pracownikiem kancelarii kurialnej, osiągnął biegłość w poruszaniu się w meandrach kurialnych szaf i teczek skrywających cenne archiwalia. A dzięki temu, że zebrał w całość i usystematyzował akty prawne oraz inne działania prawnoduszpasterskie związane z posługą abp. Zimonia, przygotował doskonałą bazę do opracowywania w przyszłości zagadnień szczegółowych odnoszących się do dziejów diecezji katowickiej.

Struktura pracy

Recenzowana praca została sporządzona według klarownego i przejrzystego schematu. Składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, aneksu, indeksów i spisów oraz bibliografii. Struktura pracy jest spójna i logiczna.

Wstęp (s. 7-10) stanowi zwyczajowe wprowadzenie do podjętego w dysertacji zagadnienia, prezentuje cel i metodę pracy. I tu pierwsza uwaga: brakuje jasno określonej hipotezy badawczej. Jako badacza przeszłości Kościoła ciekawiłoby mnie postawienie już we wstępie wprost pytań, na które będzie się szukało odpowiedzi w trakcie pisania pracy. Chodziłoby między innymi o kwestie dotyczące tego, czy abp. Zimoniowi udało się w każdym wymiarze spełnić wymagania prawa kościelnego w analizowanej materii?

Rozdział pierwszy (s. 11-90) zatytułowany *Recepcja norm o urzędzie biskupa w diecezji katowickiej* ma charakter wprowadzający i ukazuje realizację norm oraz najważniejsze działania duszpasterskie podejmowane przez kolejnych biskupów katowickich w oparciu o Kodeks pio-benedyktyński i dokumenty diecezjalne zamieszczone w organie urzędowym diecezji katowickiej. Ta część wydaje się być logicznym i potrzebnym wprowadzeniem w specyfikę duszpasterskiego stylu przyjętego przez rządców diecezji. Biskup Zimoń był kontynuatorem dzieła swoich poprzedników o czym sam w sposób klarowny mówił podczas ingresu w czerwcu 1985 roku: „W Kościele katowickim istnieje ciągłość wiary i działania, ciągłość nauczania i pasterzowania, ciągłość wpisana w te same od początku środki uświęcenia – Słowo Boże i sakramenty św.” (D. Zimoń, *Przemówienie biskupa katowickiego w dniu ingresu do katedry*, WD 1985,45).

Drugi rozdział dysertacji (s. 91-115) nosi tytuł *Urząd biskupa diecezjalnego w świetle aktualnego prawodawstwa kościelnego* i ma charakter ściśle prawniczy. Autor przywołuje kolejne kanony Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II z 1983 roku mówiące o urzędzie biskupa w jego troistym wymiarze (nauczanie, uświęcanie i rządzenie). Ten fragment pracy podprowadza do istoty zagadnienia, wytycza niejako „roadmap” („mapę drogową”), dzięki której łatwiej poruszać się między kolejnymi sferami analizowanej aktywności prawodawczej abp. Zimonia i jej realizacji w praktyce.

W trzecim rozdziale *Recepcja norm kanonicznych w posłudze nauczania arcybiskupa Damiana Zimonia* ks. Kania przeanalizował poszczególne zagadnienia zestawiając normy kanoniczne i magisterium biskupa katowickiego. Wziął pod uwagę teksty publikowane: skierowane do diecezjan listy pasterskie, odezwy, apele, jak również homilie i konferencje adresowane do kapłanów podczas święceń prezbiteratu, Mszy Krzyżma oraz pielgrzymek i zebrań kapłańskich.

W czwartym rozdziale – *Realizacja norm kodeksowych w zakresie posługi uświęcania* – ks. Kania pokazał jak abp Zimoń wdrażał w życie poszczególne wymogi prawa kanonicznego związane z posługą uświęcania.

Ostatni, piąty rozdział dysertacji, zatytułowany: *Recepcja norm o posłudze rządzenia*, odnosi się do wprowadzania w Kościele lokalnym norm o posłudze

rządzenia. Z ogromną wnikliwością autor analizuje zaangażowanie abp. Zimonia w prawidłową działalność instytucji diecezjalnych (kuria, sąd biskupi, dekanaty i parafie).

Zaznaczyć należy, że kolejne części dysertacji posiadają solidne wprowadzenie, ale za mankament uważam brak podsumowania rozdziałów, w których można było ująć najistotniejsze wyniki badań.

Problematyka badawcza, kryteria metodologiczne, realizacja celów pracy

Niewątpliwym atutem dysertacji jest to, że poszukując odpowiedzi na kwestie postawione we wstępie, Autor wnikliwie przeanalizował poszczególne roczniki: „Wiadomości Diecezjalnych” i „Wiadomości Archidiecezjalnych” z lat urzędowania abp. Zimonia i jego poprzedników. Opisując konstytuowanie się struktur diecezji katowickiej wziął także pod uwagę „Rozporządzenia Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego”. Ponadto, jak dowiadujemy się z bibliografii, przejrzał 242 teczki znajdujące się w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach bądź Kancelarii Kurii Metropolitalnej w Katowicach. Ten, kto zajmuje się poszukiwaniami w archiwach kościelnych wie, jak wielką pracę wykonał doktorant! To budzi szacunek! A podając ich sygnatury podpowiada zarazem przyszłym badaczom, gdzie szukać materiałów odnoszących się do konkretnych zagadnień.

Opracowanie ks. Kani zawiera potężną bazę danych, które mogą okazać się pomocne przy opisywaniu różnych obszarów życia Kościoła w diecezji katowickiej. Niektóre tematy już zresztą zostały szczegółowo opracowane, np. kwestia budownictwa sakralnego przez ks. Wiktora Skworca, treść piekarskich orędzi społecznych przez ks. Arkadiusza Wuwera czy misyjne zaangażowanie diecezji katowickiej, którym zajął się ks. Mirosław Piesiur. Kolejne tematy czekają na opracowanie i swoich autorów.

Jak czytamy w dysertacji, „praca powstała w wyniku zestawienia i krytycznej analizy dokumentów źródłowych” (s. 8) i jak dodaje autor: „opracowanie stanowi tematyczne uporządkowanie aktów prawnych i innych działań prawno-duszpasterskich arcybiskupa Zimonia (s. 9).

Bez wątplenia najważniejszą część dysertacji stanowią rozdziały 3-5. Im też poświęćmy teraz więcej uwagi.

Trzeci rozdział składa się z trzech części. Pierwszy podrozdział, *Troska o rozwój wiary diecezjan*, prezentuje podejście abp. Zimonia do obrony wiary i troski o jej dojrzały wzrost, apostołatu świeckich oraz dzieła miłosierdzia w diecezji katowickiej. W tych hasłowych zwrotach autor podjął próbę opisanego zaangażowania biskupa w różne sfery formowania dojrzałych katolików. I tak np. w punkcie odnoszącym się do obrony wiary i jej rozwoju u wiernych zawarł takie zagadnienia jak: wezwanie do trzeźwości i pokuty, troska o ekologię, zachęta do wkroczenia na drogę świętości, apel o świętowanie niedzieli i poważne traktowanie katechezy, troska o życie sakramentalne, wychowanie, wartość rodziny, poważne potraktowanie zagrożeń moralnych, konieczność docenienia znaczenia prasy i mediów katolickich. Pojawiły się w tym podrozdziale także tematy nawiązujące do kultu Miłosierdzia Bożego, tajemnicy Trójcy Świętej, Eucharystii, modlitwy, rachunku sumienia, nadziei, sakramenty nadziei. Osobno autor omawia kwestie podejścia abp. Zimonia do apostołatu świeckich oraz dzieł miłosierdzia. Pojawia się pytanie: czy nie należałoby tego w jakiś sposób bardziej jeszcze przejrzysto sklasyfikować i pogrupować? Drugi podrozdział, *Przepowiadanie Słowa Bożego*, odnosi się do troski o przepowiadanie Słowa Bożego i formację stałą kapłanów, środki społecznego przekazu w służbie ewangelizacji oraz proklamowanie Słowa w czasie spotkań ekumenicznych. Trzeci segment odnosi się do katechizacji i szkolnictwa.

Rozdział czwarty ks. Kania poświęcił omówieniu realizacji norm kodeksowych w zakresie posługi uświęcania. Wyodrębnił trzy obszary „troski” biskupa katowickiego: o uświęcenie diecezjan, o permanentną realizację misji uświęcania wiernych, zwłaszcza przez wkład biskupa w formację duchowieństwa oraz o duszpasterstwo specjalistyczne, które ma służyć odnajdywaniu miejsca w Kościele przez poszczególnych wiernych i pomagać im odkrywać swoją drogę do świętości.

W ostatnim rozdziale dysertacji autor szczegółowo zajął się kwestią przyjętego przez abp. Zimonia modelu wprowadzania w życie norm o posłudze rządzenia. Najpierw prześwietlił podejście biskupa do instytucji diecezjalnych (kuria, rady i komisje, sąd metropolitalny, dekanaty i parafie). Następnie wziął pod lupę pasterską troskę rzadcy o zachowanie dyscypliny kościelnej (czuwanie nad realizacją ustaw kościelnych, obowiązek wizytacji kanonicznych, powierzanie urzędów kościelnych).

W trzecim punkcie poddał ocenie model reprezentowania diecezji przez biskupa na zewnątrz w relacjach ze Stolicą Apostolską, polskimi władzami państwowymi oraz Konferencją Episkopatu Polski.

Jak się można było spodziewać przeprowadzone badania naukowe doprowadziły autora dysertacji do konkluzji, że abp Damian Zimoń we właściwy sposób dokonywał w czasie swoich rządów w diecezji recepcji norm kanonicznych i w adekwatny do potrzeb lokalnych prowadził aktywność prawodawczą. Taki wniosek nie budzi zastrzeżeń, gdy się patrzy na dokonania abp. Damiana Zimonia z perspektywy czasu i będąc umocowanym w realiach życia Kościoła na Górnym Śląsku. Niemniej, tu wracam do kwestii już wcześniej podniesionej, dobrze byłoby wymienić na końcu obszary życia kościelnego lub problemy, w których zabrakło adekwatnej do sytuacji aktywności rządcy diecezji. Być może, zdaniem autora pracy, takich sfer nie ma, ale to również należałoby jednoznacznie zapisać.

W kilku drobnych kwestiach należałoby pracę przed ewentualnym drukiem (do czego zachęcam!) uzupełnić i skorygować. W aneksie 1 wymienia autor listy pasterskie abp. Zimonia. W przypadku prawie wszystkich tekstów podaje odnośniki do tekstu drukowanego w „Wiadomościach (Archi)Diecezjalnych”. Podpowiadam, że *List pasterski biskupów metropolii górnośląskiej z okazji 750. rocznicy śmierci św. Jacka* został opublikowany w WA 2007,67.

W aneksie 2 autor wpisał uwagę o niemożności dotarcia do orędzia wygłoszonego przez biskupa katowickiego podczas pielgrzymki kobiet w sierpniu 1993 roku (s. 277), a tymczasem jej tekst znajduje się w książce D. Zimonia, *Drogą Kościoła jest człowiek*, s. 332-335. Podobnie jest z przemówieniem z sierpnia 1995 roku, zob. *Drogą Kościoła...*, s. 35-354. W tym kontekście zauważam brak odniesień w monografii do następujących pozycji: *Caritas et Iustitia in re sociali. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966-2016)*, edycja źródeł z komentarzem A. Wuwer i D. Szlachta, KSJ, Katowice 2017 oraz *Mater et Familiae Advocata. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek kobiet do Piekar Śląskich (1966-2016)*, edycja źródeł z komentarzem A. Wuwer i D. Szlachta, KSJ, Katowice 2017. Wydaje się koniecznym sięgnięcie po te opracowania!

Dalej, w aneksie 7 wśród prezbiterów posłanych z archidiecezji katowickiej w latach 1985-2011 do pracy w innych krajach dostrzegam brak wzmianki o wyjeździe z Polski ks. Krzysztofa Konwerskiego. „Schematyzm Archidiecezji Katowickiej 2011”, a więc z czasów, gdy biskupem katowickim jeszcze był abp Zimoń, podaje, że duszpasterzował on już w Wiedniu (s. 409). Tę kwestię należałoby zweryfikować.

Z kolei w aneksie 20 ks. Kania wymienia parafie ustanowione przez abp. D. Zimonia i podaje odnośniki do publikacji dekretu erekcyjnego w organie diecezjalnym. Zauważyłem, że nie odnotował informacji o tym, że dekret powołania tymczasowej parafii św. Franciszka z Asyżu i świętej Klary w Tychach zamieszczono w „Wiadomościach Archidiecezjalnych” 1996,60.

Ponadto brakuje mi w dysertacji odniesienia do książki: *Vobis episcopus vobiscum christianus. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Arcybiskupowi Damianowi Zimoniowi w dwudziestolecie posługi biskupiej w archidiecezji katowickiej oraz w siedemdziesiątą rocznicę Urodzin*, red. W. Myszor i A. Malina, KSJ, Katowice 2004, w której odnajdujemy zestawienie bibliografii abp. D. Zimonia dokonane przez ks. Grzegorza Olszowskiego (s. 329-373).

Pisząc o rocznicach patriotycznych i mszach świętych za Ojczyznę zabrakło w pracy odwołania do pozycji ks. Arkadiusza Wuwra *Deo et Patriae. Patriotyzm w przepowiadaniu homilijnym biskupów katowickich (1989-2019)* (Katowice 2020).

Ponadto, wydaje się, że w rozdziale trzecim, w punkcie o apostołacie świeckich pominięte zostały kwestie podejścia abp. D. Zimonia do prężnie działających w diecezji: Ruchu Światło-Życie i Domowego Kościoła. Tym bardziej, że jest mowa o Akcji Katolickiej czy Katolickim Stowarzyszeniu Młodzieży.

Najważniejszą kwestią, której w moim rozumieniu tematu zabrakło jest sprawa krytycznego wynotowania zagadnień, które mogły być inaczej lub lepiej poprowadzone przez rządcę diecezji. Wszak dysertacja doktorska ma być nie tylko opisaniem stanu rzeczy, ale ma prawo (a nawet obowiązek!) w prawdzie pokazać pozytywne i negatywne oblicza aktywności konkretnych instytucji czy osób. W tym wypadku chodziłoby o konstruktywną krytykę sposobów recepcji prawa kanonicznego w diecezji katowickiej w latach 1985-2011.

Formalna strona dysertacji

Dysertacja jest napisana w sposób klarowny i uporządkowany, zgodnie z zasadami przygotowania pracy naukowej. Składnia i stylistyka są bardzo dobre. Tekst został opatrzony poprawnie skonstruowanymi przypisami i bibliografią. Praca jest wzorowa z perspektywy językowej, na docenienie zasługuje świetna korekta. To sprawia, że pracę bardzo dobrze się czyta, bo w zasadzie nie ma ona żadnych błędów utrudniających percepcję. Podczas lektury pracy można się natknąć jedynie na drobne usterki stylistyczne, interpunkcyjne oraz ortograficzne, które jednak nie mają większego wpływu na ostateczną ocenę wartości tekstu.

Z myślą o druku pracy pozwalam sobie odnotować zauważone błędy. Do tych stylistycznych potknięć można zaliczyć m.in.: na s. 140 jest: „bp. Jerzego Strobę”, a winno być „bp. Jerzego Stroby”. W innym miejscu (s. 11) autor odmienia imię „Achille/Achilles Ratti wpisując, że chodzi o „Achillego” (ma być Achillesa).

Zauważono także literówki, np. „Redemptoris missio” zamiast „Redemptoris missio”, s. 374; „na cała diecezję”, a miało być: „na całą diecezję”, s. 22, przyp. 116; jest „Beslau”, a ma być „Breslau”, s. 21, przyp. 90; jest „Segretaria di Stato”, a ma być „Segreteria di Stato”, s. 12; jest „Diritto Cannonico”, a ma być „Diritto Canonico”, s. 91, przyp. 4. Zauważono też brak konsekwencji w zapisie nazwiska Pisulla (s. 81 i 82). W wykazie skrótów błędny zapis nazwiska niemieckiego teologa Petera Hünermanna (jest P. Hunerman; s. 5).

Przygotowując pracę do druku, a jestem przekonany, że ona na to zasługuje, należałoby wziąć pod uwagę to, by w wykazie publikacji abp. Zimonia (aneks 22) tytuły artykułów i książek zapisać kursywą. Należałoby także ujednolicić zapis nazw czasopism, które wedle przyjętych norm zapisuje się w cudzysłowie (np. „L'Osservatore Romano” – s. 353; „Colloquium salutis” – s. 350; „Tygodnik Powszechny” – s. 350; „Serce. Pismo parafii NSPJ w Niedobczycach” – s. 350). Konsekwentnie, jak „Wiadomości Diecezjalne” czy „Wiadomości Archidiecezjalne” zapisujemy w cudzysłowie tytuł: „Rozporządzenia Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego. Organ urzędowy”.

W bibliografii przy niektórych opracowaniach zabrakło podania zakresy stron, np. Czakański T., *Początki i rozwój formacji pastoralnej alumnów...* (s. 371; brak także

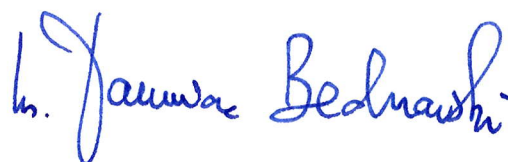
inicjału imienia autora); Mierzwa I., *Wydawnictwa diecezjalne...* (s. 373). Prawdopodobnie też omyłkowo na s. 165 autor zapisał słowo „kościół” małą literą, choć ma ewidentnie na myśli wspólnotę wiernych. W innych miejscach używa właściwej formy. Na s. 233 dwukrotnie pojawia się zapis „Statua Capituli”, a chodziło zapewne o „Statuta Capituli”.

Poważnych błędów ortograficznych nie zauważono poza niepotrzebnymi kropkami po „abp” przy formie w mianowniku: jest „abp. Zimoń”, a winno być „abp Zimoń”; jest „abp. Jerzy Stroba”, a ma być „abp Jerzy Stroba”, s. 85)

Wnioski końcowe

Złożona do obrony dysertacja doktorska ks. mgr. lic. Jakuba Kani *Recepcja norm kanonicznych w nauczaniu i prawodawczej działalności arcybiskupa Damiana Zimonia 1985-2011. Studium kanoniczno-historyczne* ma charakter oryginalny i w sposób rzetelny mierzy się z ukazaniem właściwej recepcji norm kanonicznych w magisterium i prawodawczej aktywności arcybiskupa Damiana Zimonia. Jak słusznie jednak autor zauważył w zakończeniu to stosowanie prawa kościelnego stanowiło jedynie tło dla jego duszpasterskiej posługi, w której zabiegał o szacunek dla każdego człowieka zgodnie z zasadą „drogą Kościoła jest człowiek” (tytuł książki, w której opublikowane zostały teksty abp. D. Zimonia). Biorąc pod uwagę wcześniej przytoczone uwagi, zauważam zarazem, że doktorant z powodzeniem udowodnił, dzięki konsekwentnemu porządkowaniu zagadnienia, że w biskupiej posłudze abp. Zimonia „theoria” i „praxis” świetnie się uzupełniały.

Rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Jakuba Kani spełnia wymogi art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 30 sierpnia 2018 r. poz. 1668) i dlatego wnoszę o dopuszczenie do jej publicznej obrony.

Katowice, 24 lipca 2024 r.